

بررسی طرز تلقی دو نسل جوان و میانسال از آزادی در ایران (مورد مطالعه: شهروندان شهر رشت)

کبری پوررهنما (دانش آموخته کارشناسی ارشد پژوهش علوم اجتماعی، دانشگاه کوشیار)

hedie.purrahnama@gmail.com

رضا علیزاده (استادیار و عضو هیات علمی پژوهشکده گیلان شناسی، دانشگاه گیلان)

rezaalizadeh1977@gmail.com

محمد رضا غلامی (استادیار و هیئت علمی گروه علوم اجتماعی دانشگاه گیلان)

mgholami2014@yahoo.com

چکیده

مقاله حاضر با هدف بررسی تلقی دو نسل جوان و میانسال از آزادی در شهروندان شهر رشت با استفاده از نظریات رونالد اینگلهارت و آیزیا برلین تدوین شده است. بر اساس نظریه برلین آزادی به عنوان عنصری مهم در بافت ارزش ها، حقوق شخصی و زندگی خصوصی و اجتماعی افراد جای دارد. همچنین بر پایه نظریه اینگلهارت با توجه به دگرگونی ارزش و تغییر نسلی تفاوت دیدگاه در حوزه های مختلف بین شهروندان شکل می گیرد. مقاله حاضر از لحاظ روش، در زمره پژوهش های کمی قرار دارد و داده های پژوهش به وسیله پرسشنامه و با حجم نمونه ۳۸۴ نفر و با روش نمونه گیری خوشه ای تصادفی در نسل جوان با محدوده سنی ۱۸-۲۹ ساله و میانسال با محدوده سنی ۴۰ تا ۴۹ ساله جمع آوری شده است. طبق یافته های پژوهش، میانگین تلقی از آزادی در نسل جوان ۲,۶۰ و در نسل میانسال ۲,۶۳ بوده و هر دو نمره کمی بالاتر از عدد میانگین است و بر این اساس تفاوت اندکی در دو نسل وجود دارد، هرچند تلقی از آزادی فردی در نسل میانسال کمی بیشتر از نسل جوان است. اما میزان سرمایه اجتماعی در دو نسل تفاوتی ندارد، احساس محرومیت اجتماعی در نسل میانسال اندکی بیشتر از نسل جوان است و تفاوت احساس محرومیت اجتماعی در نسل جوان و میانسال معنادار نیست. میانگین دینداری در نسل جوان با نمره ۳,۱۳ و در نسل میانسال نمره ۳,۵۵ بالاتر از میانگین است. عبارتی تفاوت دینداری در دو نسل جوان و میانسال معنادار بوده و قابلیت تعمیم به جامعه آماری را دارد. بر اساس نتایج رگرسیون چندگانه متغیرهای احساس محرومیت اجتماعی، سرمایه اجتماعی و دینداری ۲۴ درصد از تغییرات متغیر تلقی از آزادی را تبیین می کنند و متغیر دینداری بیشترین اثر مستقیم را بر تلقی از آزادی دارد.

کلیدواژه ها: آزادی، تفاوت نسلی، سرمایه اجتماعی، محرومیت اجتماعی

مقدمه و طرح مساله

مسئله آزادی یکی از مهمترین دغدغه های انسان در طول تاریخ فکری و اجتماعی زندگی بشری بوده است. هر یک از متفکران به اشکال گوناگون گوناگون تلاش کرده اند به تعریف و تبیین حدود و ثغور امر آزادی در عرصه عمومی و زندگی خصوصی بپردازند (خواجه سروی و نادری، ۱۳۹۲: ۲).

مفهوم آزادی در اندیشه مدرن با فردیت و آزادی های فردی همراه بوده و بدینوسیله هیچ یک از آیین های بی شمار و بسیار ستودنی ای که در جمهوری های باستانی مزاحم آزادی فردی بودند، در روزگار مدرن پذیرفتنی نیستند (کنستان، ۱۳۸۸: ۹۷). آزادی مفهومی است که در آموزه های اجتماعی گوناگون به شیوه متفاوتی تفسیر شده است، متفکران لیبرال همچون جان استوارت میل و توکویل در قرن نوزدهم و اخلاف آن ها در قرن بیستم آزادی را در برابر حکومت ها تعریف می کردند. با این حال همه آن ها تصدیق می کردند که برخی محدودیت های ضروری که عمدتاً قانون تعیین می کند برای حفظ انسجام اجتماعی، عدالت و سایر ارزش ها لازم است (اوتویت و باتامور، ۱۳۹۲: ۳). البته هنوز این مفهوم یکی از مسائل مهم در عرصه تئوری و عمل در میان روشنفکران و کنشگران ایرانی است. و هر پدیده تا زمانیکه افراد جامعه در مورد آن دچار چالش های ذهنی اند، ظرفیت لازم برای مطالعه و تحقیق دارد. از آنجایی که هنوز دست یابی به آزادی در جامعه ما یک مسئله به حساب می آید، بررسی و تحقیق علمی در مورد آن ضروری است. تاریخ نشان می دهد که مردم ایران در طول یک قرن اخیر هزینه های فراوانی برای دستیابی به آزادی پرداخت کرده اند اما راه هایی که نخبگان سیاسی در گذار به آزادی و دموکراسی تجربه کرده اند، نه تنها منجر به نهادینه شدن ساختار دموکراتیک نشده بلکه هر بار شکل جدیدی از اقتدار گرایی باز تولید گردیده است (سریع القلم، ۱۳۹۹؛ سریع القلم ۱۴۰۲) جامعه ایران به ویژه در دومرحله انقلاب سال ۱۳۵۷ و پایان جنگ هشت ساله ایران و عراق دچار تغییرات ارزشی و اجتماعی عظیمی شده است و این تغییرات برای هر یک از نسل های بعد از وقوع انقلاب، تجربه های منحصر بفردی بوجود آورده است. بدین ترتیب هر کدام از نسل ها تجربه زندگی اجتماعی - سیاسی متفاوتی را پشت سر گذاشتند و این پیشینه منحصر بفرد نسل ها منجر به نگاه متفاوت در مسائل سیاسی و اجتماعی شده است. نسل میانسال شاهد ۸ سال جنگ تحمیلی، افزایش میزان مولید، بحران های سیاسی و اجتماعی، اخلال در فرایند تعلیم و تربیت و از میان رفتن زیر ساخت ها، بحران های امنیتی، کاهش کیفیت زندگی به سبب کمبود های فراوان بود، اما نسل جوان شاهد رشد نسبی امکانات، ورود تکنولوژی های مختلف مانند اینترنت و شبکه های اجتماعی و پیوستن به ارزش های جهانی است. (آزاده و همکاران، ۱۴۰۰؛ جاویدی، ۱۴۰۰؛ رهبر و همکاران، ۱۳۹۹؛ زهیری، ۱۳۹۸؛ طالبان و همکاران، ۱۳۹۶). بطوریکه در کتاب نسل ایکس مقایسه بین جوانان ایران، مصر، ترکیه، آمریکا، کانادا و انگلستان نشان داد که جوانان ایرانی نسبت به سایر کشورها حساسیت بیشتری به سیاست، گفت و گوها و بحث های سیاسی دارند (کاظمی پور، ۱۳۸۷: ۵۱). طبعاً با وجود تجربه تمامی این تغییرات دیدگاه نسل های مختلف نسبت به مفاهیم مرتبط با زندگی اجتماعی و سیاسی متفاوت است. در همین راستا اینگلهارت جابجایی از اولویت های مادی به سمت اولویت های فرامادی را به طور بالقوه فرایندی جهانی می داند؛ یعنی هر کشوری که از شرایط نامنی اقتصادی به سوی امنیت نسبی حرکت کند، الزاماً این فرایند در آن روی می دهد. این دگرگونی در مقیاس وسیع وقتی پدید می آید که نسل جوان تر جایگزین نسل مسن تر در جمعیت بزرگسالان یک جامعه شود. همچنین پس از یک دوره افزایش سریع امنیت جانی و اقتصادی، انتظار می رود بین اولویت های ارزشی گروه های بزرگتر و جوان تر تفاوت های محسوسی حاصل شود. از لحاظ نظری کسانی بیشترین اولویت را به این دسته از ارزش ها می دهند که تحت اوضاع نسبتاً امنی پرورش یافته باشند. اینگلهارت بر اساس نتایج حاصل از مطالعات تجربی انجام شده اذعان می دارد که از لحاظ تجربی روابط مورد انتظار ارزش ها با پس زمینه اجتماعی مشخص می شود (اینگلهارت، ۱۳۷۳).

همچنین آیزیا برلین نیز یکی از مهم‌ترین دستاوردهای فکری مدرنیته را، پیش کشیدن اندیشه آزادی برای همه افراد جامعه می‌داند. برلین از حیث دیرینه‌شناختی، اندیشه آزادی فردی را از دستاوردهای تمدن سرمایه‌داری به شمار می‌آورد (آیزیا برلین، ۱۳۶۸). بنابراین انتظار می‌رود برپایه نظریه اینگلههارت تلقی از آزادی در دونسل جوان و میانسال متفاوت باشد و بر اساس نظریه برلین آزاد زیستن و آزادی یکی از خواسته‌های بنیادی و جدی انسان دنیای مدرن بوده که در آن حق محوری در برابر تکلیف محوری، آزادی‌های مدنی و تفکیک حوزه عمومی و خصوصی در اذهان نسل‌های مختلف ایرانی در دهه‌های اخیر جای گرفته باشد. جامعه ایران خصوصاً جوانان نیز در گذر از سنت به مدرنیته می‌خواهند راه زندگی خویش را بیابند و به دنبال سبک زندگی و تلقی‌های متفاوت از نسل‌های گذشته باشند. تجربه استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی (وسیله‌ای که برای نسل گذشته وجود نداشت) و افزایش میزان علم و دانش به جوانان موجب شده که تلقی‌های متفاوتی نسبت به مفاهیم خصوصاً مفهوم آزادی بوجود آید. بنابراین مقاله حاضر ضمن توصیف تلقی دو نسل جوان و میانسال از آزادی (فردی، جمعی، رسانه و مطبوعات) به تبیین رابطه آن با احساس محرومیت اجتماعی، سرمایه اجتماعی و دینداری در دو نسل جوان و میانسال می‌پردازد.

پیشینه تحقیق

آزاده و همکاران (۱۴۰۰) در مقاله‌ای تحت عنوان « بررسی تفاوت‌های سه نسل انقلاب اسلامی نسبت به ارزش‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی » به بررسی تفاوت‌های سه نسل انقلاب اسلامی پرداخته است. این پژوهش با استفاده از روش کمی و تکنیک پیمایشی و ابزار پرسشنامه با حجم نمونه ۴۵۰ بین شهروندان تهرانی انجام پذیرفت داده‌های بدست آمده نشان داد ارزش‌ها و مطالبات اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در بین سه نسل دارای تفاوت معنی‌داری است. نسل سوم در ارزش‌های اقتصادی متفاوت از نسل‌های دوم و اول است. نسل سوم و نسل دوم در ارزش‌های اجتماعی متفاوت از نسل اول هستند. ارزش‌های فرهنگی در بین سه نسل دارای تفاوت معنی‌داری است.

رهبر و همکاران (۱۳۹۹) در مقاله‌ای تحت عنوان « تبیین تفاوت نسلی در جامعه امروز ایران بر پایه ارزش‌های هویتی » با استفاده از روش تحلیل گفتمان پدیدارشناسانه به بررسی تفاوت نسلی در ایران پرداخته است. شاخص مورد مطالعه در پدیده تفاوت یا گسست نسلی « تفاوت در تفسیر و برداشت از ارزش‌ها » است. نتایج نشان داد مفاهیمی مانند فردیت‌گرایی، مدرن‌گرایی، ذهنیت مقایسه‌گرا، عدم کاربست ابزارهای انتقال ارزشی کارآمد، رفتار فراغتی، لذت‌خواهی، استقلال‌طلبی و ناهمخوانی در خانواده از جمله مفاهیم هسته‌ای هستند که موجب پدید آمدن تفاوت در نگرش و تفسیر نسبت به ارزش‌ها در دو نسل جوان و بزرگسالان شده است. علاوه بر تفاوت‌ها، اشتراکات مفهومی مانند عدم رضایت از وضعیت موجود، نفوذ رسانه‌های جمعی، فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی در دو نسل وجود دارد. طالبان و همکاران (۱۳۹۶) در مقاله « نگرش به ارزش‌های سیاسی انقلاب اسلامی: شکاف نسلی یا تفاوت نسلی » با هدف بررسی نحوه نگرش والدین و فرزندان نسبت به ارزش‌های سیاسی انقلاب اسلامی به انجام رسیده است. در تحقیق ابتدا ارزش‌های سیاسی انقلاب براساس دیدگاه حضرت امام (ره) مفهوم‌سازی و هفت بُعد برای آن مدنظر قرار گرفت (این ابعاد عبارت بودند از: آزادی و نسبت دین با رأی مردم، وحدت اسلامی، تکلیف‌گرایی و رابطه آن با نتیجه‌گرایی، استقلال و عدم دخالت بیگانگان، پیوند دین و سیاست، استکبارستیزی و حمایت از گروه‌های مبارز انقلابی، و حمایت از محرومین و مستضعفین در سرتاسر جهان). سپس داده‌های تحقیق که از بین جوانان ۲۵-۱۷ ساله شهر ایلام به همراه والدین‌شان به روش نمونه‌گیری سهمیه‌ای جمع‌آوری شده بود، مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفت. یافته‌های تحقیق نشان داد که از بین هفت بُعد مذکور، فقط در بُعد آزادی بود که تفاوت معناداری بین والدین و فرزندان‌شان از حیث تعلق به این ارزش‌ها وجود نداشت و در سایر ابعاد، تفاوت معناداری در میزان تعلق والدین و فرزندان‌شان به این ارزش‌ها وجود داشت، بدین ترتیب که والدین در مقایسه با فرزندان‌شان تعلق بیشتری به این ارزش‌ها داشته‌اند. یافته‌های پژوهش همچنین نشان دادند که علی‌رغم تفاوت‌های موجود در تعلق والدین و فرزندان تفاوت نسلی عنوان مناسب‌تری برای بازنمایی یافته‌های این تحقیق می‌باشد.

رشکایا و همکاران (۲۰۲۰) در مقاله ای با عنوان « برداشت از کارکردهای دین و نگرش به آزادی دینی: معرفی شاخص های جدید کارکردهای دین » شاخص های جدید کارکردهای دین و ارتباط آن ها را برای تبیین تفاوت های فردی در نگرش نسبت به آزادی مذهبی مورد بررسی قرار می دهد. ایده اصلی مقاله این است که بین گشودگی نسبت به اصول آزادی دینی و برداشت از کارکردهای دین در جامعه ارتباط وجود دارد. تحلیل داده های ارائه شده توسط ۱۰۳۵ دانش آموز در شمال ایتالیا، نشان داد که بین نگرش مثبت تر نسبت به آزادی مذهبی با مفهوم سازی دین به عنوان راهنمایی اخلاقی ارتباط معنی داری وجود دارد. مک کنا و فرانسیس (۲۰۱۷) در مطالعه ای با عنوان « نگرش مسلمانان نسبت به آزادی پوشش و نمادهای مذهبی در مدارس بریتانیا؛ تاثیر عوامل مذهبی و الهیاتی » با تکیه بر داده های ارائه شده توسط ۳۳۵ دانش آموز مسلمان ۱۳ تا ۱۵ ساله از انگلستان، ایرلند شمالی، اسکاتلند و ولز، به بررسی تاثیر عوامل مذهبی و الهیاتی بر نگرش نسبت به آزادی پوشاک مذهبی پرداختند. تحلیل های رگرسیون نشان می دهد که عوامل الهیاتی درصد قابل توجهی از واریانس در نگرش افراد را توضیح می دهد. همچنین درک فهم کلامی دانشجویان مسلمان به اندازه درک عمل دینی آنان اهمیت دارد. الگا شیهاالجف (۲۰۱۳) در مقاله ای با عنوان « آموزش مذهبی تاثیر گذار بر نگرش های دانش آموزان: تهدیدی برای آزادی؟ » نگرش دانش آموزان ۱۴ تا ۱۶ ساله استونیایی را نسبت به تنوع مذهبی و نقش مدرسه در ترویج گفت و گو و تساهل میان نمایندگان جهان بینی های مختلف مورد بررسی قرار داده است. این مطالعه نشان می دهد که تجربه آموزش دینی ممکن است به نگرش های بازتر در بین دانش آموزان، چه دانش آموزان برخوردار از جهان بینی مذهبی و چه برخوردار از جهان بینی سکولار کمک کند. این مقاله استدلال می کند که برای تقویت مدارا، علاوه بر دانش در مورد ادیان، به یک رویکرد انعکاسی، و تماس با نمایندگان جهان بینی ها و ادیان مختلف نیاز است. حسین امین (۲۰۱۰) در مقاله ای با عنوان « آزادی به مثابه ارزش در رسانه های عربی؛ درک و نگرش روزنامه نگاران نسبت به آزادی » به بررسی توسعه آزادی مطبوعات و سانسور در مصر و جهان عرب می پردازد. علاوه بر این، الگوهای تأثیر بر آزادی مطبوعات و تأثیر آنها بر روزنامه نگاران عرب را مورد بحث قرار می دهد. این تحقیق نشان می دهد که آزادی مطبوعات در کشورهای عربی و عملکرد روزنامه نگاران عرب هنوز از سوی یک فرهنگ سیاسی سانسوری مورد تهدید قرار دارد، فرهنگی که در محیطی که معمولاً تحت سلطه یک حزب سیاسی واحد است، توسعه می یابد. سانسور آشکار و خودسانسوری امروزه در رسانه های خبری عرب و برنامه های آموزش روزنامه نگاری رایج است. همانطور که خود رسانه ها در واقع در یک شرکت ملی برای تولید تبلیغات استخدام شده اند. مقالات بررسی شده نشان داد که در زمینه های مورد مطالعه تفاوت نسلی بین جوانان و بزرگسالان دیده می شود در تحقیقات از هر دو روش کمی و کیفی استفاده شده است و نکته آخر آنکه تفاوت نسلی فارغ از شهرها در ایران گسترش یافته است، اما مقاله حاضر تلاشی است برای آزمون نظریه برلین و رویکرد نسلی اینگلهارت در دو گروه مختلف سنی در شهر رشت که نتایج آن می تواند به توسعه این حوزه مطالعاتی کمک زیادی نماید.

نظریه دگرگونی ارزشی رونالد اینگلهارت

درواقع بینش اینگلهارت، پایه نظری عملی بسیار سودمندی برای بررسی تغییر نظام ارزشی نسل ها در اثر وقوع تغییرات تکنولوژیکی و اقتصادی در جوامع درگیر این تغییرات به دست می دهد. وی برای تبیین دگرگونی های ارزشی و فرهنگی در کشورهای جهان دو فرضیه را مطرح می کند: (۱) فرضیه کمیایی: بر این اساس اولویت های فرد بازتاب محیط اجتماعی اقتصادی وی است، شخص بیشترین ارزش ها را برای چیزهایی قائل است که عرضه آن ها نسبتاً کم است. اینگلهارت بر این باور است که جهان بینی مردم کشورهای ثروتمند با جهان بینی مردم جوامع دارای درآمد پایین تفاوت های اساسی دارد. (۲) فرضیه اجتماعی شدن: مناسبات میان محیط اجتماعی و اقتصادی و اولویت های ارزشی یک رابطه مبتنی بر تطابق بلافاصله نیست، یک تأخیر زمانی محسوس در این میان وجود دارد، زیرا ارزش های اصلی شخص تا حدود زیادی انعکاس شرایطی است که در طول سال های قبل از بلوغ وی حاکم بوده است. این دو فرضیه با هم، مجموعه به هم پیوسته ای از پیش بینی های مربوط به دگرگونی ارزش ها را پدید می آورند: درحالی که فرضیه کمیایی بر این

دلالت دارد که رونق و شکوفایی اقتصادی به گسترش ارزش‌های فرامادی می‌انجامد، فرضیه اجتماعی شدن مبین این است که نه ارزش‌های فردی و نه ارزش‌های جامعه یک شبه تغییر نمی‌کند. برعکس، دگرگونی اساسی ارزش‌ها به تدریج و بیشتر به طرز نامرئی روی می‌دهد (اینگلهارت و آبرامسون، ۱۳۷۸: ۶۲).

اینگلهارت و همکارانش در نظریه دگرگونی ارزشی به جابه‌جایی اولویت‌های مادی با اولویت‌های فرامادی اشاره می‌کنند که فرایند جهانی بالقوه‌ای است. این جابه‌جایی در هر کشوری که از ناامنی اقتصادی و جانی به سوی امنیت نسبی حرکت می‌کند باید روی دهد. این امر به روشنی نشان‌دهنده رابطه میان توسعه اقتصادی و دگرگونی ارزشی است (آزادارمکی، ۱۳۸۳: ۳). او تغییر ارزش در جوامع غربی را پیامد غیرارادی کامیابی اجتماعی - اقتصادی افزایش یافته می‌داند و معتقد است که کامیابی اقتصادی افزایش یافته به برآورده شدن بهتر نیازهای بنیادی در طول فرایند شکل‌گیری شخصیت افراد می‌انجامد (سال‌های آخر نوجوانی) که باعث می‌شود ارزش‌های ماتریالیستی کمتری به نسل بعد انتقال یابد. براین مبنا اینگلهارت به تأثیر قشر بندی اجتماعی توجه می‌کند: به نظر می‌رسد خانواده‌های ثروتمند؛ جوانان ماتریالیست کمتری را نسبت به خانواده‌های فقیر پرورش می‌دهند (یوسفی، ۱۳۸۳: ۴۵). اینگلهارت تغییرات را در سطح گسترده تری با توسعه اقتصادی و فناوری، ارضای نیازهای طبیعی به نسبت وسیع تری از جمعیت، افزایش سطح تحصیلات، تجارب متفاوت گروه‌های سنی مثل فقدان جنگ و گسترش ارتباطات جمعی، نفوذ رسانه‌های جمعی و افزایش تحرک جغرافیایی مرتبط می‌داند (اینگلهارت، ۱۳۷۳: ۵).

نظریه برلین درباره آزادی

آیزایا برلین سیاست را جزئی از فلسفه اخلاق می‌شمرد و تحلیل و درک جنبش‌ها و حرکت‌های سیاسی را با شناخت عقاید فلسفی و اخلاقی که توسط آن جنبش‌ها به وجود می‌آیند و دوران خاصی را تحت تأثیر قرار می‌دهند، ممکن می‌داند. او فهم ویژگی‌های هر دوره تاریخی را به درک و شناخت از نزاع‌های فکری آن دوره ربط می‌دهد. به نظر او یکی از مسائلی که موجب اختلاف‌های فکری شده مسئله آزادی است. فلسفه سیاسی برلین تکثرگرایی ارزشی است و به همین دلیل است که در مطالعه تاریخ اندیشه‌ها به سراغ اندیشمندانی رفته است که در تخریب وحدت‌گرایی ارزشی در سنت روشنگری غرب نقشی داشته‌اند (بشیریه، ۱۳۸۶: ۹۷). برلین تعاریف جدیدی را از دو بعد آزادی مثبت و منفی ارائه می‌نماید. آزادی ایجابی به مفهوم این است که انسان نخست زمانی به آزادی می‌رسد که شرایط خاصی را تأمین کرده باشد. آزادی چیزی است که برای نیل به آن باید تلاش کرد چیزی که انسان باید صلاحیت داشتن آن را به دست آورد بنابراین آزادی امکانی نیست که به همه صرف نظر از ماهیتشان اعطا شود. بنا به باور برلین این برداشت از آزادی که انسان نخست زمانی می‌تواند آزاد باشد که از پس آزمایش برآمده باشد نامعقول است. از دیدگاه برلین هیچ کس نمی‌تواند آزادی ایجابی را جزء مقولات آزادی بگنجاند، بنابراین به جای آن باید بدیلش یعنی آزادی سلبی را جایگزین کرد. آزادی سلبی عرصه‌ای را مشخص می‌کند که در آن افراد و گروه‌ها اجازه دارند که بدون دخالت دیگران هر طور که می‌خواهند باشند یا هر کار که می‌خواهند انجام دهند. (لیدمان، ۱۳۸۴: ۲۶). نکته مشترکی که در اندیشه آیزایا برلین و کارل پوپر وجود دارد، اعتراض آنان به هگل و مارکس است که هر دو فیلسوف را عامل سلب آزادی و اختیار از انسان می‌دانند. تاریخ پرستی هگل و مارکس جای اعتراض دارد زیرا پاسخ‌چرایی اعمال بشر را با توسل به رابطه علت معلول می‌دهد و در نتیجه منکر اختیار برای آدمی می‌شوند و مورخان را تشویق به شانه خالی کردن از بار این مسئولیت می‌کند (مهتا، ۱۳۶۹: ۱۲۸).

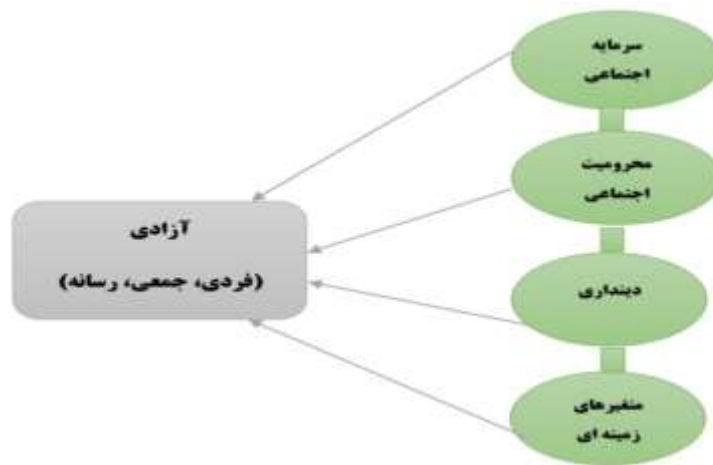
آیزایا برلین آزادی مثبت را مبتنی بر خود مختاری عقلانی می‌داند، یعنی آزادی اراده‌ای که بر اساس واقعیت‌های موجود فرد با اتکاء بر قدرت عقلانی وابسته به دیگران رقم می‌خورد. آزادی مثبت آزادی که بر شیوه عقلانیت باشد؛ و عملی که عقلانی است پیرو تفکر و اختیار دیگران است، پس آزادی مثبت در عمل به معنای پیروی از عموم می‌باشد که به فرد گفته می‌شود چگونه باش! در حقیقت آزادی به فرد تحمیل می‌شود. آزادی مثبت همه‌ی افراد در نقطه‌ی شروع از امکانات برخوردار می‌باشند. در این تغییر معنایی، آزادی به واسطه‌ی چهار عامل صورت گرفته است. نخست

آنکه همه ی انسان‌ها یک هدف دارند. دوم، غایت همه ی موجودات عقلانی و بایستی در چارچوب عموم و واحدی هماهنگ صورت گیرد. سوم، نزاع اصلی بین اصول عقلانی و غیر عقلانی و چهارم آنکه وقتی همه ی انسان‌ها خردگرا باشند از قواعد عقلانی پیروی کرده و این قاعده در همه مردم یکسان است و همه تابع عقل و آزاد می باشند. آزادی مثبت اولاً به معنای خودمختاری فردی و ثانیاً به مفهوم عمل بر حسب مقتضیات عقل و ثالثاً به معنای حق مشارکت در قدرت عمومی به کار رفته است. معنای مثبت آزادی از خواست فرد برای خودمختاری برمی خیزد (بشیریه، ۱۳۸۶: ۱۰۷). در نگاه برلین آزادی منفی اساس و پایه دموکراسی است. «آزادی منفی چیزی است که حدود آن را در هر مورد نمی توان به آسانی مشخص کرد در ظاهر چنین می نماید که آزادی منفی به طور ساده همان مختار بودن انسان در گزینش و انتخابی است که در سر هر دو راهی صورت می دهد لیکن هر انتخابی از روی اختیار نیست یا دست کم درجات اختیار از یک انتخاب تا انتخاب دیگر فرق می کند (برلین، ۱۳۸۶: ۲۴۹-۲۴۸). مقصودم از آزادی منفی نبود موانعی بود که جلو عمل انسان را بگیرند، دامنه آزادی منفی بستگی دارد به شدت و ضعف موانع ساخته بشر - یعنی به اینکه من تا چه درجه آزادم در فلان راه پیش بروم بی آنکه نهادها یا انضباط‌های ساخته بشر، یا فعالیت‌های اشخاص خاص، مانع من از این کار شوند (برلین، ۱۳۹۰: ۲۷). همچنین آزادی منفی قلمرویی از کنش فردی است که در آن صاحبان قدرت حق ندارند فرد را از کار دلخواهش بازدارند یا به کاری که نمی خواهند وادارند (بویو، ۱۳۷۶: ۲۹) برلین انسان را محور و هسته اصلی عقاید خود قرار می دهد و اعتقاد دارد که آدمی می تواند در مقابل تاریخ بایستد انسان آنقدر آزاد و صاحب اختیار است که هیچ قدرتی یارای مقابله با او نیست در واقع بشر تاریخ را به زیر دستان خود کشانده و تبدیل به حوزه عمل خویش ساخته است (اشرف نظری، ۱۳۹۱: ۳۵۷). آیزایابریلین با تفکرات خود سعی نمود به طریقی آزادی را به دو شق متفاوت تقسیم نماید از سویی آزادی مثبت وجود دارد که به توتالیتریزم و استبداد ختم می شود؛ و از طرف دیگر آزادی منفی که به لیبرالیسم و آزادی واقعی منجر می شود، آزادی مثبت به پیروی از عقل که به تبعیت از دیگران ختم می شود و خود پایه گذار حکومت‌های فاشیستی است و آزادی منفی که به دور از مداخله خود سرانه دیگران و یا هر فشاری تبیین می گردد و آزادی واقعی در آن نهفته است (لیدمان، ۱۳۸۴: ۲۹).

برلین می گوید با اینکه دو معنای آزادی در اهداف خود کاملاً متفاوت هستند و به صورت مبنایی با هم اختلاف دارند ولی باید بین آنها نوعی سازش ایجاد کرد، زیرا مطالبات هر دو چه از لحاظ تاریخی و چه اخلاقی از مهم ترین خواست‌های بشر بوده اند. در نهایت نظر برلین در مورد آزادی در ذیل اعتقادش به «پلورالیسم» قابل درک است. او مخالف آن عده از فلاسفه از افلاطون تا هگل و مارکس است که معتقد بودند همه ارزش‌های انسانی را می توان در قالب یک سیستم اعتقادی جمع کرد. اینکه همه ارزش‌های مقبول طبع انسان باید با هم توافق داشته باشند در نظر او مردود است. به اعتقاد او آرمان‌هایی مثل عدالت اجتماعی یا برابری سیاسی در مقابل امیال فردی قرار می گیرد. تعارض ارزش‌ها از ویژگی‌های عالم انسانی است و رسیدن به همه آن اهداف و آرمان‌ها ممکن نیست و این امر نشان می دهد وصول به کمال و کمال انسانی که لازمه آن رسیدن به همه ارزش‌ها است امری محال است. او ارزش آزادی را در همین اجبار به گزینش از بین مطلوبات متفاوت و متعارض می داند. او مانند دیگر متفکران لیبرال میزان آزادی فرد یا گروه و ملت و طبقه را بسته به در نظر گرفتن ارزش‌های دیگری مثل عدالت، امنیت و نظم عمومی تلقی می کند زیرا همه این ارزش‌ها مثل آزادی در نهاد انسان دارای مقبولیت است (برلین، ۱۳۹۰).

این مطالعه به طور خاص؛ به توصیف تلقی دو نسل جوان و میانسال از مفهوم آزادی می‌پردازد. مفهومی که در سده اخیر در قالب انقلابات و جنبش‌های اجتماعی ایران در شعارها و متون مختلف تکرار شده است، مطالبه ایی عمومی از سوی انسان عصر مدرن که به اشکال مختلف خود را بازتولید کرده است، ایرانیان از عصر مشروطه با تحدید قدرت با تشکیل مجلس شورای ملی گام مهمی را برای بدست آوردن حقوق و آزادی در ایران برداشتند و از آن روز تاکنون فراز و نشیب‌های مختلفی در فضای سیاسی و اجتماعی وجود داشته است، اما دست یابی به آزادی کماکان جز خواسته‌های ایرانیان است و تبعات مختلفی درباره این مفهوم به سرانجام رسیده است (قاسمی و حاجیان پور، ۱۴۰۰؛

جنگجوی و کلهر ، ۱۳۹۶؛ خواجه سروی و نادری، ۱۳۹۲). اما چارچوب اصلی در این پژوهش نظریه دگرگونی ارزشی اینگلهارت است. اینگلهارت معتقد است جابجایی از اولویت‌های مادی به سمت اولویت‌های فرامادی یک فرایند جهانی است ، بطوریکه هر جامعه ای که از شرایط بحرانی و ناامنی به سوی یک فضای امن تر حرکت می کند ، جابجایی ارزش ها در آن رخ می دهد. البته این مهم در سطوح بسیار گسترده تر و با تغییر نسل ها شکل می گیرد، از طرفی برلین دست یابی به آزادی را مهمترین خواسته بشر امروزی می داند. همانطور که در بخش نظری توضیح داده شد اینگلهارت در کتابش (۱۳۷۳) به مطالعه تغییرات فرهنگی در جمعیت نسل جدید و مقایسه آن با نسل های قدیمی تر پرداخته است و گذر جامعه از حیث نسلی را در قالب مفاهیمی مثل مشارکت ، اعتماد ، شکوفایی اقتصادی ، محرومیت ، فقر ، دینداری و آزادی مورد بررسی قرار داده است ، آزادی بعنوان محصول تمدن غرب می تواند یک ارزش فرامادی محسوب شود، بنابراین انتظار می رود برپایه نظریه اینگلهارت تلقی از آزادی در دونسل جوان و میانسال متفاوت باشد و بر اساس نظریه برلین تلقی از آزادی به عنوان عنصری مهم در بافت ارزش‌ها و مفاهیمی چون دین و سرمایه اجتماعی جای داشته باشد. همچنین در اندیشه اینگلهارت شکوفایی اقتصادی در کشورهای توسعه یافته و شکل گیری نابرابری اقتصادی بعنوان یک متغیر مهم و اثرگذار در تحقیق با عنوان احساس محرومیت وارد شده است . همچنین در اندیشه اینگلهارت در جوامع با ارزش های فرامادی مفاهیم اعتماد و مشارکت نقش پررنگ تر و هدایتگرایانه ایی در جامعه ایفا می کنند این دو مفهوم ذیل شاخص سرمایه اجتماعی در این مقاله مورد ارزیابی قرار گرفته است و بالاخره آنکه بر طبق آرا اینگلهارت با گسترش ارزش های فرامادی نقش دین کمرنگ شده و عناصری مانند سرمایه اجتماعی جایگزین می گردد. بدین ترتیب سه شاخص سرمایه اجتماعی ، دینداری و احساس محرومیت از اندیشه اینگلهارت استخراج شده است تا ضمن بررسی تفاوت های احتمالی در دو نسل مورد مطالعه ، تاثیرشان بر شاخص آزادی که اندیشه محوری برلین و اینگلهارت است مورد ارزیابی قرار گیرد. بدین ترتیب بر مبنای این چارچوب نظری، مدل نظری و فرضیه‌ها طراحی شدند:

شکل شماره ۱. مدل نظری پژوهش

فرضیه‌های پژوهش

- فرضیه اول: به نظر می‌رسد تلقی از آزادی در دونسل جوان و میانسال متفاوت است.
- فرضیه دوم: : به نظر می‌رسد سرمایه اجتماعی در دونسل جوان و میانسال متفاوت است.
- فرضیه سوم: : به نظر می‌رسد احساس محرومیت اجتماعی در دونسل جوان و میانسال متفاوت است.
- فرضیه چهارم: : به نظر می‌رسد میزان دینداری در دونسل جوان و میانسال متفاوت است.

تعاریف مفاهیم

نسل: از نظر مانهایم نسل علاوه بر اینکه یک واقعیت زیستی است دلالت به این امر دارد که یک نسل در مجموعه ایی از تجارب و احساسات اشتراک دارند، مانند نسلی از جوانان آمریکایی که در جوانی جنگ ویتنام و جنبش ضدجنگ را تجربه کرده اند (ادنل، ۱۹۸۵: ۳).

در مقاله حاضر نسل جوان گروه سنی ۱۸ تا ۲۹ سال و نسل میان سال گروه سنی ۴۰ تا ۴۹ است. **آزادی:** از نظر آریزا برلین آزادی عبارت از فقدان موانع در راه تحقق آرزوهای انسان است. آزادی در این مفهوم صرفاً حوزه‌های است که در آن، شخص می تواند بدون اشکال تراشی دیگران عمل کند. اگر دیگران مانع از انجام کاری شوند که در صورت عدم مداخله آنها میتوانستیم انجام دهیم، به همان میزان، آزاد نیستیم (برلین، ۱۳۶۸: ۲۳۶). در مقاله حاضر از مفهوم طرز تلقی استفاده شده است، مراد از این مفهوم آن است که برداشت فکری نسل های مورد مطالعه از آزادی فردی، آزادی جمعی و آزادی رسانه در کشور چگونه است و مفاهیم ذیل برای سنجش استفاده شده است:

انتقاد از حکومت بدون ترس از مجازات و تنبیه، امکان مطرح کردن اندیشه های متفاوت در جامعه، حق انتخاب نوع پوشش توسط زنان، امکان تحصیل برای همه گروهها، امکان فعالیت اقوام و مذاهب در سیاست، آزادی اصناف، حق انتخاب افراد برای مناصب مختلف، فقدان سانسور در رسانه ها، فقدان فیلترینگ شبکه های اجتماعی، سهولت در فعالیت های حزبی.

سرمایه اجتماعی: به معنای وجوه گوناگون سازمان اجتماعی برای بهبود کارایی جامعه است، به طور کلی بر روابط میان انسان ها تمرکز دارد. به همین لحاظ، سرمایه اجتماعی در همه جا حاضر است (علمی و همکاران، ۱۳۸۴: ۲۴۰). سرمایه اجتماعی در مقاله حاضر در سه بعد اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی مورد ارزیابی قرار گرفته است که متغیرهای آن عبارتند از: اعتماد به خویشاوندان، همسایه ها، گروه های محلی و دوستان، مشورت با والدین و خانواده، در جریان مشکلات همسایگان، دوستان و اقوام بودن، شرکت در مراسم اقوام، دوستان و همسایگان، مشارکت در جلسات و برنامه های اجتماعی.

دینداری: دینداری را می توان به دو نوع التزام، عینی (رفتاری) و ذهنی (اعتقادی و عاطفی) تقسیم کرد. التزام عینی ارجاع دارد به همه رفتارها و اعمال معطوف به خداوند. التزام ذهنی دربردارنده اعتقاد و یا شناخت از تبیین ها و توصیفات تایید شده، توسط یک سازمان دینی و داشتن عواطف و احساسات مساعد به آن است (استارک و کلارک، ۱۹۷۰: ۱۰۳). دینداری در مقاله حاضر در سه بعد اعتقادی، مناسکی و رفتاری مورد ارزیابی قرار گرفته است. که شاخص های مورد سنجش عبارتند از:

اعتقاد به خداوند، پیامبر، فرشتگان، روز قیامت، بهشت و جهنم. بجا آوردن نمازهای یومیه و روزه ها، زیارت رفتن و شرکت در نماز جمعه و جماعت. امر به معروف و نهی از منکر، ترجیح آخرت بر دنیا و منع مصرف خوراکی های حرام. **محرومیت اجتماعی:** محرومیت اجتماعی فرایندی است که در آن افراد از دسترسی به حقوق مختلف، فرصت ها و منابعی که به طور معمول در دسترس اعضای دیگر گروه است منع شده باشند. (گیدنز، ۱۳۸۹: ۱۰۱۶). این شاخص هم با متغیرهای ذیل مورد سنجش قرار گرفته است:

رضایت از امکانات زندگی و نحوه اوقات فراغت، احساس امنیت و آرامش، داشتن پول کافی برای رفع نیازها و حمایت از دوستان و آشنایان.

روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر، با روش کمی، تکنیک پیمایش و ابزار پرسشنامه انجام شده است، جامعه آماری نیز کلیه شهروندان ۱۸ تا ۴۹ ساله شهر رشت است که به طور اخص در نسل جوان با محدوده سنی ۱۸ - ۲۹ ساله و میانسال با محدوده سنی ۴۰ تا ۴۹ ساله می باشند. با توجه به اینکه جمعیت افراد بالای ۱۸ سال حدود ۵۵۰۰۰۰ نفر است، حجم نمونه با

استفاده از جدول مورگان ۳۸۴ تعیین گردید. در پژوهش حاضر، از نمونه گیری خوشه ای تصادفی استفاده شده است. شهر رشت داری پنج منطقه و هر منطقه دارای یازده محله است. در پژوهش حاضر، از هر منطقه چهار محله به طور تصادفی انتخاب و داخل هر محله نیز جمع آوری داده‌ها در دو نسل صورت پذیرفته است. نوع اعتبار ابزار پژوهش، صوری است. پس از بررسی پرسشنامه و تایید اعتبار آن، گویه‌های مورد نظر به منظور سنجش پایایی، در قالب پرسشنامه تنظیم و به شکل تصادفی بین ۳۰ نفر از اعضای جامعه آماری توزیع شد و سرانجام، گویه‌های دقیق‌تر انتخاب گردید. ضرایب آلفای متغیرهای پژوهش در جدول شماره ۱ گزارش شده است.

جدول شماره ۱- ضرایب آلفا

متغیرها	ضرایب آلفا
آزادی (فردی، گروهی، رسانه)	۰,۷۶
سرمایه اجتماعی (اعتماد، انسجام، مشارکت)	۰,۸۵
دینداری (اعتقادی، مناسکی، رفتاری)	۰,۹۲
محرومیت اجتماعی	۰,۷۷

پس از گردآوری داده‌ها به منظور تحلیل آن‌ها ابتدا داده‌ها وارد نرم‌افزار SPSS شد و بعد از خطایابی و ساختن شاخص‌های موردنیاز با توجه به نوع فرضیه‌ها و سطح سنجش متغیرها از آزمون‌های مرتبط استفاده گردید.

یافته‌های پژوهش

سیمای جامعه آماری

در جدول شماره ۲ توزیع فراوانی متغیرهای زمینه‌ای پژوهش نظیر: جنسیت، سن، سطح تحصیلات، سطح درآمد و جایگاه شغلی گزارش شده است.

جدول شماره ۲- سیمای جامعه آماری

جنسیت	۱۷۸ نفر مرد (۸۲ نفر نسل جوان و ۹۶ نفر نسل میانسال) و ۲۰۶ نفر نیز زن (۱۰۵ نفر نسل جوان و ۱۰۱ نفر نسل میانسال)
گروه سنی	۱۸۷ نفر در گروه سنی ۱۸ تا ۲۹ سال و ۱۹۷ نفر از پاسخگویان در گروه سنی ۴۰ تا ۴۹ سال
وضعیت تأهل	۱۷۹ نفر مجرد (۱۴۴ نفر نسل جوان و ۳۵ نفر نسل میانسال) و ۲۰۱ نفر نیز متأهل (۴۳ نفر نسل جوان و ۱۵۸ نفر نسل میانسال) می‌باشند.
شغل پاسخگویان	۸۱ نفر دارای شغل آزاد (۳۳ نفر نسل جوان و ۴۸ نفر نسل میانسال)، ۵۴ نفر کارمند (۷ نفر نسل جوان و ۴۷ نفر نسل میانسال)، ۴۵ نفر کارگر (۱۹ نفر نسل جوان و ۲۶ نفر نسل میانسال)، ۴۶ نفر دانشجو (۴۵ نفر نسل جوان و ۱ نفر نسل میانسال)، ۶۱ نفر بیکار (۵۵ نفر نسل جوان و ۶ نفر نسل میانسال)، ۶ نفر بازنشسته (۶ نفر نسل میانسال) و ۸۹ نفر خانه دار (۲۰ نفر نسل جوان و ۶۹ نفر نسل میانسال)
سطح تحصیلات	۱ نفر بی سواد (نسل میانسال)، ۴۴ نفر ابتدایی و راهنمایی (۴ نفر نسل جوان و ۴۰ نفر نسل میانسال)، ۱۶۰ نفر دبیرستان و دیپلم (۸۶ نفر نسل جوان و ۷۴ نفر نسل میانسال)، ۳۸ نفر کاردانی (۲۴ نفر نسل جوان و ۱۴ نفر نسل میانسال)، ۱۰۹ نفر کارشناسی (۶۳ نفر نسل جوان و ۴۶ نفر نسل میانسال) و ۲۷ نفر دارای مدرک کارشناسی ارشد و دکتری (۸ نفر نسل جوان و ۱۹ نفر نسل میانسال)

گزارش نرمال یا عدم نرمال بودن توزیع متغیرهای پژوهش

جهت آزمون فرضیه‌های پژوهش ابتدا باید از نرمال بودن توزیع متغیرهای پژوهش اطمینان حاصل شود، بدین منظور از کجی و کشیدگی استفاده گردید.

جدول شماره ۳. گزارش نرمالیت

متغیرهای پژوهش	کجی	کشیدگی
تلقی از آزادی	.۷۲۲	.۷۵۶
احساس محرومیت اجتماعی	-.۰۲۳	-.۹۰۳
سرمایه اجتماعی	.۵۴۰	۱.۵۲۵
دینداری	-.۱۶۴	-.۵۸۹

در بررسی با استفاده از کجی و کشیدگی اگر مقدار کجی و کشیدگی در محدوده $+۲$ تا -۲ قرار داشته باشد نمایانگر نرمال بودن متغیر مورد نظر است. با توجه به جدول شماره ۳ و از آن جا که عدد کجی و کشیدگی متغیرهای پژوهش در این محدوده قرار دارد می توان از آزمون پارامتریک استفاده کرد.

رابطه میان متغیرهای زمینه‌ای با آزادی

با توجه به جدول شماره ۴ تفاوت تلقی از آزادی در زنان و مردان معنادار نیست (لازم به توضیح است نمره ۱ پایین ترین سطح تلقی از آزادی و نمره ۵ بالاترین سطح تلقی از آزادی در نظر گرفته شده است) تفاوت اندکی بین دو جنس از حیث تلقی از آزادی وجود دارد و میانگین تلقی از آزادی در مردان $۲,۵۷$ و در زنان $۲,۶۶$ است. تلقی از آزادی در زنان کمی بیشتر از مردان است. تفاوت تلقی از وجود آزادی در افراد مجرد و متاهل معنادار است و قابلیت تعمیم به جامعه آماری را دارد. میانگین تلقی از آزادی در افراد متاهل $۲,۶۸$ و در افراد مجرد $۲,۵۴$ است ، بر این اساس تلقی از آزادی در افراد متاهل بیشتر از افراد مجرد است.

جدول شماره ۴. رابطه میان متغیرهای زمینه‌ای با تلقی از آزادی

متغیرهای زمینه‌ای	تلقی از آزادی	آزمون	نوع رابطه
وضعیت تاهل	t	t-test	وجود تفاوت معنادار
	۹۹۲.	۰۱۱.	
جنسیت	t	t-test	عدم وجود تفاوت معنادار
	۶۶۶.	۰۸۸.	
سطح درآمد	f	anova	وجود تفاوت معنادار
	۲,۶۳۰	۰۳۴.	
سطح تحصیلات	f	anova	وجود تفاوت معنادار
	۳,۵۴۴	۰۰۴.	

تلقى از آزادی با توجه به سطح تحصیلات افراد متفاوت است و این تفاوت معنادار و قابلیت تعمیم به جامعه آماری را دارد. میزان تلقی از آزادی در افراد بی سواد و ابتدایی و راهنمایی بیشتر از سایر سطوح تحصیلی است. تلقی از آزادی با توجه به سطح درآمد افراد متفاوت است و این تفاوت معنادار و قابلیت تعمیم به جامعه آماری را دارد. میزان تلقی از آزادی در گروه درآمدی کمتر از چهار میلیون تومان با میانگین ۲,۷۸ بیشتر از سایر سطوح درآمدی و در گروه درآمدی بیشتر از پانزده میلیون تومان با میانگین ۲,۴۰ کمتر از سایر گروه های درآمدی است.

آزمون فرضیه های پژوهش

فرضیه اول: به نظر می رسد تلقی از آزادی در دونسل جوان و میانسال متفاوت است.

جدول شماره ۵. تفاوت تلقی از آزادی در دونسل جوان و میانسال

خطای میانگین	انحراف معیار	میانگین	آزادی
.۰۴۳	.۵۷۵	۲.۶۰	نسل جوان (۱۸ تا ۲۹ سال)
.۰۳۴	.۴۸۱	۲.۶۳	نسل میانسال (۴۰ تا ۴۹ سال)

بنابر اطلاعات مندرج در جدول شماره ۵، تفاوتی بین دو نسل از حیث تلقی از آزادی وجود ندارد و میانگین تلقی از آزادی در نسل جوان (۱۸ تا ۲۹ سال) ۲,۶۰ و در نسل میانسال (۴۰ تا ۴۹ سال) ۲,۶۳ است.

جدول شماره ۶. نتایج آزمون t-test

آزادی					
تفاوت میانگین	sig	مقدار t	sig	مقدار F	آزمون t-test
-.۰۲۸۸	.۶۰۱	-.۵۲۴	.۰۳۵	۴.۴۹۲	با فرض برابری واریانس
-.۰۲۸۸	.۶۰۴	-.۵۱۹			با فرض نابرابری واریانس

با توجه به سطح معناداری آزمون t-test (۰,۶۰۴)، تفاوت تلقی از آزادی در دونسل جوان و میانسال معنادار نیست.

جدول شماره ۷. تفاوت تلقی از آزادی فردی، جمعی و رسانه در دونسل جوان و میانسال

آزادی فردی			
خطای میانگین	انحراف معیار	میانگین	نسل
.۰۵۴	.۷۳۹	۲.۷۳	نسل جوان (۱۸ تا ۲۹ سال)
.۰۴۹	.۶۸۸	۲.۸۲	نسل میانسال (۴۰ تا ۴۹ سال)
آزادی جمعی			
خطای میانگین	انحراف معیار	میانگین	نسل
.۰۴۷	.۶۴۳	۲.۹۸	نسل جوان (۱۸ تا ۲۹ سال)
.۰۴۳	.۶۱۳	۳.۱۲	نسل میانسال (۴۰ تا ۴۹ سال)
آزادی رسانه و مطبوعات			

نسل	میانگین	انحراف معیار	خطای میانگین
نسل جوان (۱۸ تا ۲۹ سال)	۲.۱۰	.۷۹۲	.۰۵۹
نسل میانسال (۴۰ تا ۴۹ سال)	۱.۹۶	.۶۱۱	.۰۴۳

میانگین تلقی از آزادی فردی در نسل جوان ۲,۷۳ و در نسل میانسال ۲,۸۲ است. میانگین تلقی از آزادی جمعی در نسل جوان ۲,۹۸ و در نسل میانسال ۳,۱۲ است. میانگین تلقی از آزادی رسانه و مطبوعات در نسل جوان ۲,۱۰ و در نسل میانسال ۱,۹۶ است. بر این اساس تفاوت های اندکی در دو نسل وجود دارد، تلقی از آزادی فردی در نسل میانسال کمی بیشتر از نسل جوان است. همچنین تلقی از آزادی جمعی در نسل میانسال با میانگین ۳,۱۲ از نسل جوان با میانگین ۲,۹۸ بیشتر است. اما تلقی از آزادی مطبوعات و رسانه ها در نسل جوان بیشتر از نسل میانسال است. در ادامه برای بررسی معناداری این تفاوت ها به آزمون t-test رجوع می کنیم.

جدول شماره ۸. نتایج آزمون t-test

آزادی فردی					
آزمون t-test	مقدار F	sig	مقدار t	sig	تفاوت میانگین
با فرض برابری واریانس	۱.۵۱۴	.۲۱۹	-۱.۱۹۹	.۲۳۱	-۰.۰۸۷۸
با فرض نابرابری واریانس			-۱.۱۹۶		
آزادی جمعی					
آزمون t-test	مقدار F	sig	مقدار t	sig	تفاوت میانگین
با فرض برابری واریانس	.۷۵۱	.۳۸۷	-۲.۲۰۶	.۰۲۸	-۰.۱۴۱۸
با فرض نابرابری واریانس			-۲.۲۰۳		
آزادی رسانه و مطبوعات					
آزمون t-test	مقدار F	sig	مقدار t	sig	تفاوت میانگین
با فرض برابری واریانس	۸.۱۲۶	.۰۰۵	۱.۸۸۲	.۰۶۱	.۱۳۷۰
با فرض نابرابری واریانس			۱.۸۵۹		

با توجه به سطح معناداری آزمون t-test تفاوت تلقی از آزادی فردی در دونسل جوان و میانسال معنادار نیست (۰,۲۳۱)، تفاوت تلقی از آزادی رسانه و مطبوعات در دونسل جوان و میانسال معنادار نیست (۰,۰۶۴) اما تفاوت تلقی از وجود آزادی جمعی در دونسل جوان و میانسال معنادار است (۰,۰۲۸) و قابلیت تعمیم به جامعه آماری را دارد.

فرضیه دوم: به نظر می رسد سرمایه اجتماعی در دونسل جوان و میانسال متفاوت است.

جدول شماره ۹. تفاوت سرمایه اجتماعی در دونسل جوان و میانسال

سرمایه اجتماعی			
نسل	میانگین	انحراف معیار	خطای میانگین
نسل جوان (۱۸ تا ۲۹ سال)	۳.۰۷	.۶۷۱	.۰۵۰
نسل میانسال (۴۰ تا ۴۹ سال)	۳.۰۹	.۶۰۷	.۰۴۳

با توجه به جدول شماره ۹ میانگین سرمایه اجتماعی در نسل جوان ۳,۰۷ و در نسل میانسال ۳,۰۹ است. بر این اساس میزان سرمایه اجتماعی در دو نسل تفاوتی ندارد.

جدول شماره ۱۰. نتیجه آزمون t-test

سرمایه اجتماعی					
تفاوت میانگین	sig	مقدار t	sig	مقدار F	آزمون t-test
-.۰۲۰	.۷۶۱	-.۳۰	.۶۹	.۱۵	با فرض برابری واریانس
-.۰۲۰	.۷۶۲	-.۳۰			با فرض نابرابری واریانس

با توجه به سطح معناداری آزمون t-test مندرج در جدول شماره ۱۰ تفاوت سرمایه اجتماعی در دونسل جوان و میانسال معنادار نیست (۰,۷۶۱) و قابلیت تعمیم به جامعه آماری را ندارد.

فرضیه سوم: به نظر می‌رسد احساس محرومیت اجتماعی در دونسل جوان و میانسال متفاوت است.

جدول شماره ۱۱. تفاوت احساس محرومیت اجتماعی در دونسل جوان و میانسال

احساس محرومیت اجتماعی			
خطای میانگین	انحراف معیار	میانگین	نسل
.۰۵۹	.۷۸۷	۳,۰۸	نسل جوان (۱۸ تا ۲۹ سال)
.۰۶۰	.۸۴۳	۳,۲۱	نسل میانسال (۴۰ تا ۴۹ سال)

با توجه به جدول شماره ۱۱ میانگین احساس محرومیت اجتماعی در نسل جوان ۳,۰۸ و در نسل میانسال ۳,۲۱ است و احساس محرومیت اجتماعی در نسل میانسال اندکی بیشتر از نسل جوان است.

جدول شماره ۱۲. نتیجه آزمون t-test

احساس محرومیت اجتماعی					
تفاوت میانگین	sig	مقدار t	sig	مقدار F	آزمون t-test
-.۱۳۴	.۱۱۳	-۱,۵۸	.۲۶	۱,۲۴	با فرض برابری واریانس
-.۱۳۴	.۱۱۲	-۱,۵۹			با فرض نابرابری واریانس

با توجه به سطح معناداری آزمون t-test مندرج در جدول شماره ۱۲ تفاوت احساس محرومیت اجتماعی در دونسل جوان و میانسال معنادار نیست (۰,۱۱۳) و قابلیت تعمیم به جامعه آماری را ندارد.

فرضیه چهارم: به نظر می‌رسد میزان دینداری در دونسل جوان و میانسال متفاوت است.

جدول شماره ۱۳. تفاوت میزان دینداری در دونسل جوان و میانسال

دینداری			
خطای میانگین	انحراف معیار	میانگین	نسل
.۰۵۷	.۷۷۶	۳.۱۳	نسل جوان (۱۸ تا ۲۹ سال)
.۰۴۹	.۶۹۴	۳.۵۵	نسل میانسال (۴۰ تا ۴۹ سال)

با توجه به جدول شماره ۱۳ میانگین دینداری در نسل جوان ۳,۱۳ و در نسل میانسال ۳,۵۵ است. براین اساس میزان دینداری در نسل میانسال بیشتر از نسل جوان است.

جدول شماره ۱۴. نتیجه آزمون t-test

دینداری					
تفاوت میانگین	sig	مقدار t	sig	مقدار F	آزمون t-test
-.۴۲۰	.۰۰۰	-۵.۵۴	.۱۱	۲.۵۵	با فرض برابری واریانس
-.۴۲۰	.۰۰۰	-۵.۵۱			با فرض نابرابری واریانس

با توجه به سطح معناداری آزمون t-test مندرج در جدول شماره ۱۴ تفاوت دینداری در دونسل جوان و میانسال معنادار است (۰,۰۰۰) و قابلیت تعمیم به جامعه آماری را دارد.

رگرسیون چندگانه تاثیر متغیرهای پیش بین (احساس محرومیت اجتماعی، سرمایه اجتماعی و دینداری) بر متغیر ملاک (تلقی از آزادی)

جدول شماره ۱۵ نشان می‌دهد تاثیر احساس محرومیت اجتماعی، سرمایه اجتماعی و دینداری بر تلقی از آزادی معنادار است.

جدول شماره ۱۵. ضریب تعیین و خطی بودن رگرسیون

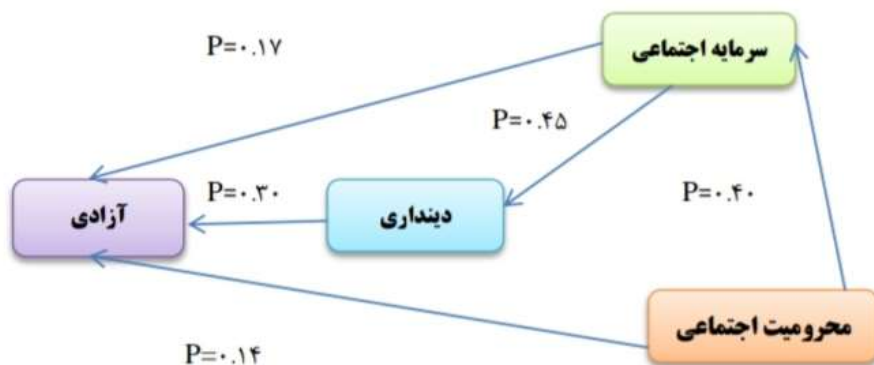
خطا	ضریب تعیین		R	Method
.۴۶۳	.۲۴۰		.۴۹۰	Enter
sig	مقدار	میانگین	مجموع	Model
.۰۰۰	۳۶.۰۹۱	۷.۷۶۶	۲۳.۲۹۹	رگرسیون
		.۲۱۵	۷۳.۸۱۰	باقیمانده
			۹۷.۱۰۹	مجموع

بر اساس مقدار Beta مندرج در جدول شماره ۱۶ متغیرهای پیش بین ۲۴ درصد از تغییرات تلقی از آزادی را تبیین می‌کنند.

جدول شماره ۱۶. میزان تاثیر

معناداری	مقدار t	ضرایب	ضرایب غیر استاندارد		تلقی از آزادی
		استاندارد	خطا	مقدار B	
.۰۰۰	۸.۰۱۵	—	.۱۴۶	۱.۱۶۶	عرض از مبدا
.۰۰۲	۳.۱۲۲	.۱۷۷	.۰۴۷	.۱۴۸	سرمایه اجتماعی
.۰۰۰	۵.۷۱۳	.۳۰۶	.۰۳۷	.۲۱۴	دینداری
.۰۰۵	۲.۸۳۳	.۱۴۶	.۰۳۳	.۰۹۴	محرومیت اجتماعی

بر اساس تحلیل مسیر انجام شده میزان اثرات مستقیم و غیر مستقیم متغیرهای احساس محرومیت اجتماعی، سرمایه اجتماعی و دینداری بر تلقی از آزادی در قالب مدل مفهومی نمایان است:

شکل شماره ۲. اثرات مستقیم و غیر مستقیم متغیرهای احساس محرومیت اجتماعی، سرمایه اجتماعی و دینداری بر تلقی از آزادی

جدول شماره ۱۷ نشان دهنده اثرات مستقیم و غیرمستقیم احساس محرومیت اجتماعی، سرمایه اجتماعی و دینداری بر تلقی از آزادی است. بر این اساس دینداری بیشترین اثر مستقیم (۰.۳۰) را بر تلقی از آزادی دارد. یعنی اثر دینداری بدون وجود میانجی بر وجود آزادی در ایران. همچنین احساس محرومیت اجتماعی و سرمایه اجتماعی (با میانجی بودن دینداری) دارای اثرات مستقیم و غیرمستقیم بر تلقی از آزادی است. عبارتی هر چقدر نمره دینداری پاسخگویان بالاتر می رود برداشت شان از وجود آزادی در ایران مثبت تر است و آنهایی که میانگین پایین تری در میزان دینداری بدست آورده اند تلقی شان این است که آزادی کمتری در کشور وجود دارد.

جدول شماره ۱۷. میزان اثرات مستقیم و غیر مستقیم

میزان اثرات مستقیم و غیر مستقیم			
اثر کل	اثر غیر مستقیم	اثر مستقیم	آزادی
۰,۳۰	-----	۰,۳۰	دینداری
۰,۳۰۵	۰,۱۳۵	۰,۱۷	سرمایه اجتماعی
۰,۲۶۲	۰,۰۵۴ و ۰,۰۶۸	۰,۱۴	محرومیت اجتماعی

آزادی یکی از مهمترین تمایلات و خواسته‌های بشر امروزی است و انسان‌های فراوانی برای تحقق آن از زندگی خویش گذشته‌اند، نتایج بدست آمده نشان داد که مجردها، افراد با درآمدهای بالاتر و افراد تحصیل کرده تر بیان می‌کنند در جامعه از آزادی کمتری برخوردارند. در ضمن هر دو نسل میانگین نمره آزادی شان در حد متوسط است هر چند میانگین میانسالان کمی بیشتر از جوانان است. در آزادی فردی و جمعی میانگین میانسالان بیشتر از جوانان است. نکته دیگر آنکه میانگین شاخص‌های سرمایه اجتماعی و احساس محرومیت اجتماعی هر دو نسل در حد متوسط بوده و فقط میانگین دینداری میانسالان بالاتر از حد متوسط است. از نظر اثرگذاری هم به ترتیب دینداری، سرمایه اجتماعی و احساس محرومیت اجتماعی در طرز تلقی پاسخگویان اثرگذار بوده است. همانطور که در بخش نظری بیان شد از نظر آیزنباورلین با آزادی منفی (سلبی) است که افراد می‌توانند بدون دخالت دیگران دست به عمل بزنند در نظریه دیگر مورد استفاده مقاله، اینگلهارت معتقد است که تغییرات در حوزه‌های اقتصادی، فرهنگی و سیاسی به یکدیگر مرتبط - اند. در تئوری جابجایی ارزش‌های اینگلهارت، محوریت ابعاد عینی مدرنیته مبتنی بر این گزاره است؛ هر چقدر جامعه به سمت صنعتی شدن حرکت کرده و سطح آموزش و تحصیلات بالاتر رفته قوای جسمانی و مولفه‌های پیشامدرن تعیین‌کننده جایگاه افراد نخواهد بود. نتایج مقاله نشان می‌دهد با افزایش تحصیلات و حضور اجتماعی زنان و جوانان، تقاضای آزادی یکی از خواسته‌های جدی آنان محسوب می‌شود. نتایج تطبیقی نشان داد که هر دو نسل علیرغم تفاوت عصری معتقدند که از آزادی کمی برخوردارند، بعبارتی با خروج از بحران‌های جنگ و انقلاب جابجایی از اولویت‌های مادی به یک معنا با تغییر سطح جامعه و اولویت یافتن ارزش‌های اجتماعی و فرامادی در جامعه شکل گرفته است. در این جا هر دو نسل به یک ارزش فرامادی یعنی آزادی رویکردی نزدیک دارند. هر چند براساس نظر اینگلهارت مشخص شد که تحصیل‌کردگان اذعان داشته‌اند که از آزادی کمتری برخوردارند، البته در بخش درآمدی هم کمتر برخورداران آزادی بیشتری احساس می‌کنند. تغییرات گسترده در نسل جوان و جابجایی آن‌ها با نسل‌های گذشته مطالبات جدیدتر و متنوع‌تری پیش روی سیاستگذاران قرار می‌دهد. البته یافته‌ها نشان داد که در طرز تلقی دو نسل جوان و میانسال نسبت به آزادی در ایران تفاوت جدی دیده نمی‌شود و همچنین پس از یک دوره افزایش سریع امنیت جانی و اقتصادی ناشی از پایان یافتن جنگ انتظار میرفت بین اولویت‌های ارزشی گروه‌های بزرگتر و جوان‌تر تفاوت‌های محسوسی حاصل شود، اما در مطالعه حاضر چنین مرزبندی پرنرنگی دیده نشد البته شاخص‌های دیگری همچون متغیر دینداری بر متغیر وابسته اثرگذار بوده است، چنانکه نتایج نشان داد افرادی که میانگین دینداری شان بالاتر بوده خصوصاً در نسل میانسال احساس آزادی بیشتری در جامعه دارند. همچنین شاخص دیگری که امکان تحلیل بهتری در اختیار ما قرار می‌دهد احساس محرومیت اجتماعی است، نمره این شاخص بالاتر از حد میانگین در هر دو نسل است و آنان بیان کرده‌اند از وجود امکانات و خواسته‌های زندگی محروم هستند و شکاف‌های طبقاتی هر دو نسل را به خود درگیر کرده است. به بیان دیگر می‌توان اذعان کرد، ارزش‌ها با زمینه‌های سیاسی و اجتماعی کاملاً مرتبط است و زمینه‌های موجود در جامعه ایرانی با مطالعات سایر کشورها خصوصاً غرب متفاوت است. هر چند یافته‌ها نشان داد که هم راستا با تحقیقات آزاده و همکاران (۱۴۰۰) بوده و تحصیلات متغیر بسیار مهمی در ایجاد تفاوت نسلی است، همچنین با مقاله رهبر و همکاران (۱۳۹۹) در اینکه هر دو نسل علیرغم تفاوت‌هایشان بر مطالبه آزادی تاکید دارند بسیار نزدیک است و بالاخره آنکه با نتایج پژوهش طالبان و همکاران (۱۳۹۶) همسویی دارد. البته پاسخگویان هر دو نسل نشان دادند که از آزادی منفی در حد نمره میانگین برخوردارند، آزادی که بدون اجازه و دخالت دیگران وجود داشته باشد، به نوعی انسان مختار باشد و مانعی جلوی شکل‌گیری آن نباشد. به هر صورت داده‌ها نشان داد که آزادی سوژه هر دو نسل با تفاوت تجربیات است. مفهومی که حداقل در دوپست سال

اخیر دغدغه جدی متفکران سیاسی و اجتماعی بوده و علیرغم تحولات سده اخیر دست یابی به آن هنوز محقق نشده است.

فهرست منابع

۱. اینگلهارت، ر. (۱۳۷۳). *تحول فرهنگی در جامعه پیشرفته صنعتی*، ترجمه مریم وتر، تهران: نشر کویر.
۲. اینگلهارت، ر.، ابرامسون پ. آ. (۱۳۷۸). *امنیت اقتصادی و دگرگونی ارزشی*، ترجمه شهناز شفیع خانی، نامه پژوهش، (۱۴ و ۱۵)، ۱۰۶-۵۹.
۳. آزاد ارمکی، ت. (۱۳۸۳). *طبیعت نظام ارزشی جامعه ایرانی: مادی، فرامادی یا تلفیقی*. نامه پژوهش فرهنگی، (۱۰)، ۱-۱۶.
۴. آزاده، ا؛ نوابخش، م؛ حقیقتیان، م. (۱۴۰۰). *بررسی تفاوت های سه نسل انقلاب اسلامی نسبت به ارزش های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی*. مطالعات راهبردی ورزش و جوانان، (۵۳)، ۳۱-۹.
۵. آوتویت، ب. ت. (۱۳۹۲). *فرهنگ علوم اجتماعی قرن بیستم*، ترجمه حسن چاووشیان، تهران: نشر نی.
۶. برلین، آ. (۱۳۹۰). *فلسفه، جامعه و سیاست*. گزیده و نوشته و ترجمه عزت الله فولادوند، تهران: نشر ماهی.
۷. برلین، آ. (۱۳۶۸). *چهار مقاله درباره آزادی*. چاپ اول، ترجمه محمد علی موحد، تهران: نشر خوارزمی.
۸. بشیریه، ح. (۱۳۸۶). *لیبرالیسم و محافظه کاری*. چاپ هفتم، تهران: نشر نی.
۹. بوبیو، ن. (۱۳۷۶). *لیبرالیسم و دموکراسی*. ترجمه بابک گلستان، تهران: نشر چشمه.
۱۰. جاویدی، ا؛ احمدی، ح؛ رجبی، م. (۱۴۰۰). *مطالعه جامعه‌شناختی تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر شکاف نسلی: مورد مطالعه دانشجویان دانشگاه شیراز*. فصلنامه توسعه اجتماعی، (۲)، ۳۲-۱.
۱۱. جنگجوی، ف؛ کله‌ر، ح. (۱۳۹۶). *تحلیل آزادی‌تجمعات و تظاهرات در نظام حقوقی ایران و اسناد بین‌المللی*. مجله تحقیقات حقوق شهروندی، (۲)، ۱۳۰-۱۰۷.
۱۲. خواجه سروی، غ؛ نادری، م. (۱۳۹۲). *آزادی در گفتمان فقه‌های انقلاب اسلامی ایران*. جستارهای سیاسی معاصر، (۱)، ۲۷-۵۵.
۱۳. خواجه سروی، غ. ر؛ نادری، م. (۱۳۹۲). *آزادی در گفتمان فقه‌های انقلاب اسلامی ایران*، مجله جستارهای سیاسی معاصر، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، (۲)، ۵۵-۲۷.
۱۴. رهبر، ع؛ خرمشاد، م؛ آدمی، ع؛ والی، ع. (۱۳۹۹). *تبیین تفاوت های نسلی در جامعه امروز ایران بر پایه ارزش های هویتی*. فصلنامه مطالعات ملی، (۸۱)، ۶۵-۴۷.
۱۵. زهیری، ع. (۱۳۹۸). *گذرنسلی در تجربه جمهوری اسلامی ایران*. فصلنامه پژوهش های انقلاب اسلامی، (۲۸)، ۹۵-۱۱۷.
۱۶. سریع القلم، م. (۱۳۹۹). *اقتدارگرایی ایرانی در عهد پهلوی*. تهران: نشر گاندی.
۱۷. سریع القلم، م. (۱۴۰۲). *اقتدارگرایی ایرانی در عهد قاجاریه*. تهران: نشر فروزان روز.
۱۸. طالبان، م؛ عسکری، ا؛ طالبان، ح. (۱۳۹۶). *نگرش به ارزش های سیاسی انقلاب اسلامی: شکاف یا تفاوت نسلی*. فصلنامه اندیشه سیاسی در اسلام، (۱۲)، ۱۳۷-۱۱۳.
۱۹. علمی، ز؛ شارع پور، م؛ حسینی، س. ا. ح. (۱۳۸۴). *سرمایه اجتماعی و چگونگی تأثیر آن بر اقتصاد، تحقیقات اقتصادی*، (۷۱)، ۲۹۶-۲۳۹.

۲۰. قاسمی حیدری، ف؛ حاجیان پور ح. (۱۴۰۰). مفهوم آزادی و کاربرد آن در گفتمان روشنفکران عصر مشروطه در ایران. مجله پژوهش نامه فرهنگ و معارف اسلامی، (۱)، ۷۰-۵۲.

۲۱. کاظمی پور، ع. م. (۱۳۸۷). نسل ایکس بررسی جامعه شناختی نسل جوان ایرانی. تهران: نشر نی.

۲۲. کنستان، ب. (۱۳۸۸). شور آزادی. ترجمه عبدالوهاب احمدی. تهران: نشر آگه.

۲۳. گیدنز، آ. (۱۳۸۹). جامعه شناسی. ترجمه حسن چاووشیان، تهران: نشر نی.

۲۴. لیدمان، س. ا. (۱۳۸۴). سبکی فکر، سنگین واقعیت، درباره ی آزادی. ترجمه سعید مقدم، تهران: نشر اختران.

۲۵. مهتا، و. (۱۳۶۹). فیلسوفان و مورخان. ترجمه عزت الله فولادوند، تهران: نشر خوارزمی.

۲۶. یوسفی، ن. (۱۳۸۳). شکاف بین نسل‌ها. تهران: پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی.

۲۷. Breskaya, O.; Francis, L. J.; Giordan, G. (2020). Perceptions of the Functions of Religion and Attitude toward Religious Freedom: Introducing the New Indices of the Functions of Religion (NIFoR). *Religions*, 11(10), 507.
۲۸. Hussein, A. (2002) Freedom as a Value in Arab Media: Perceptions and Attitudes Among Journalists, *Political Communication*, 19:2, 125-135, DOI: 10.1080/10584600252907407
۲۹. McKenna, U.; Francis, L. J. (2017). Muslim attitude toward freedom of religious clothing and symbols in schools within the UK: The effect of religious and theological factors. *Religione e Società*, 32 (87). 50-58
۳۰. donnell, M. (1985). *Age and Generation*. London: Tavistock Publications.
۳۱. Schihalejev, O. (2013) Religious Education Influencing Students' Attitudes: A Threat to Freedom?, *Religion & Education*, 40:1, 20-34, DOI: 10.1080/15507394.2013.745366.
۳۲. Stark, R.; Glock, Ch. (1970), *American piety: The Nature of Religious Commiment*. USA: University of California.